

Flytten till Norrland

Rune Lindkvist

Rune Lindkvist har i två tidigare nummer av Blänket (nr 3 och 5 2011) berättat om sin far Sven Lindkvist. Här följer en fortsättning med glimtar från hans första tjänst på Fjäderägg, samt bilder från ett återbesök.

Första december 1934, skulle pappa tillträda sin första ordinarie tjänst som fyrbiträde på Stora Fjäderäggs fyrplats utanför Holmön i Norra Kvarken. Kommentarer från svärföräldrarna på Städsholmen var fyllda av oroliga spekulationer om livet på detta gudsförgätna och framförallt så nordligt belägna skär. Om all snö och kyla, om bristen på kommunikationer till fastlandet, om möjligheterna att över huvud taget klara en familj med spädbarn och småbarn på en sådan plats. Inte ens en hamn fanns, det tog man reda på. Jag fick nu ta del av många farhågor, framförallt från mamma och våra grannar. Mest gällde det kylan och snön och mörkret och otillgängligheten, men det spekulerades också kring detaljer som vad som kunde finnas att köpa på den närmaste bebodda ön, Holmön.

Dagen före avresan från Arkösund, såg jag våra möbler stå ensamt övergivna i en godsvagn nere vid stationen. Kring varje stol- och bordsben hade pappa knutit fast gamla tidningar, resten var täckt med wellpapp. Stora linneskåpet var inklätt i trasmattor.

I Umeå fick vi bo på lotsångaren som låg vid kaj och väntade på tillräckligt vackert väder för att gå ut med oss

till fyrplatsen. Eftersom ingen hamn fanns där och flyttlasset skulle tas i land med fyrpersonalens egna små båtar, tog det c:a en vecka innan vädret ansågs passande. Mamma trivdes. Hon fick, liksom vi alla, sätta sig vid dukat bord varje dag och dessutom bli upppassad. Pappa var otålig och ville iväg. Ofta gick han fram och tillbaka på däck eller diskuterade väderleksrapporterna som han fick lyssna på inne i lotskaptenshytten.

Fjäderägg ett stenigt utskär

Så äntligen, en alldeles lugn decembermorgon, kunde vi från vårt trygga lotsångarhem beskåda Stora Fjäderägg för första gången. Att skäret denna morgon ovanligt tydligt torde ha gjort skäl för sitt ursprungliga namn, Fjäderägg, det fårade randade ägget (av gammalsvenska fjära = rand, fåra) det var det nog ingen ombord som tänkte på. I min minnesbild ligger hon stor och tyst och vit på ett lugnt mörkt vatten. Någon skog syntes nästan inte, mest vitgråa klapperstensvallar med mörka fåror emellan, och så ett grått fyrtorn och några röda hus högst upp.

I jämförelse med Viskär var Fjäderägg en stor kontrast. Ett stenigt utskär mot en inomskärsidyll. Mellan de båda bonings-

Stora Fjäderägg. Vårt hus och fyren.

husen och en långa uthus fanns en liten gårdsplan som korsades av "plankgångarna" till familjernas visthus- och vedbodnar. Vi bodde på långsidan i vårt hus, fyrvaktarfamiljen på kortsidan mot fyrmästarhuset. I änden av bodlängan låg tvättstugan och gömda bakom låg dassen. Allt var rödfärgat med svart takpapp. Plankgången upp till fyren fortsatte c:a 300 meter på andra sidan ner till "signalhuset" vid stranden i nordost. Vid stranden i sydväst låg nya hamnen, Kroken, med några gråa sjöbodnar och en "bastu" för somrarnas strömmingsfiskare. Där hade fyrbatalens sina båtar uppdragna. Den sista branta delen av den kilometerlånga stigen dit ner syntes bara som en ljusare avnötning av stenen i strandvallarna.

Innan jag somnade i de kyliga sängkläderna den första natten låg jag och såg hur fyrlyuset vandrade över kakelugnen, köksdörren och tapeten. Tre gånger i rad kom det, på alldeles samma sätt med skuggan av fönstret som följde med en liten bit på samma ställe varje gång. Sen blev det mörkt en stund.

Dagen före julafton tror jag att det

var, på förmiddagen, lite innan frukostdags. Vädret var ovanligt, helt lugnt. Snön föll i glesa tysta flingor. Jag står på gården och känner att allt är så bra. I morgon ska pappa gå och hugga en gran han sett ut. Just nu är han ute i visthusboden där den rökta ålen från morfar ligger på en hylla och doftar. Mamma står i köket och skalar den kokta potatis från igår hon strax skall steka. Sonja sover, Lennart och Inger sitter på huk borta på plankgången och ritar i den snö som hunnit falla. Och hela tiden singlar dessa stora lugna flingor ner. Kanske är det också ett slags lycka över att höra till i en familj med pappa hemma och allt i ordning. Möblerna står på plats i salen, där mamma, pappa och Sonja ligger. På hörnhyllan i köket står radion, som pappa fått ut det nyladdade reservbatteriet till och som jag kan höra på kvällarna genom köksdörren när vi just lagt oss. Eftersom vi måste gå och lägga oss ungefär samtidigt, får jag alltid ligga och vänta på att somna. "Dagsnyheter från tidningarnas telegrambyrå" får mig att tänka på en byrå. Vi ligger i rad: Inger närmast ljusspringan i dörren, sedan Lennart och jag.

Lennart, Sonja, Rune, Jörgen och Inger Lindkvist.

Storurn

Den stora snöstormen, eller "Storurn" som tant Bäckström sa, hade vi egentligen talat om redan i Arkösund. Hur hård den skulle kunna bli ute på ett kallt och högt skär längst ute i havsbandet och långt uppe i norr. När den kom hörde jag den redan innan jag vaknat ordentligt. Det pep i klisterremssorna runt innanfönstret och knakade då och då i huset. Mistsignaleringen hördes ibland så svagt som om också ljudet blåste iväg.

Utanför köksfönstret var det bara vitt av snörök och när pappa kom hem från signalhuset med kimmelmössan neddragen över öronen, våt och röd i ansiktet, berättade han om nattens äventyr när han gått ner för att sätta igång. "Det var som om jag vägt ett par hekto och jag fick krypa förbi fyren". Dessutom hade han haft svårt att hitta sista biten.

Att vi skulle stanna inne var självklart och allt tjat om att få gå ut bara lite för att känna på, bemöttes av mammas "förstår du inte att du kan blåsa av skäret". De nödvändiga uteexpeditionerna sköttes av pappa. Besvärligast var vattenhämtningen. "Snön gick upp till magen där det var som värst och jag fick hålla hinkarna i axelhöjd", berättade han när han kom in med de båda bukiga kopparhinkarna. Den ena hade sin plats på en liten pall vid spisen, den andra stod

på tur ute i farstun. Vatten skulle också alltid finnas i kopparbehållaren som satt på spiselkanten och som kunde ge lite ljumt vatten när lilla Sonja behövde tvättas i stjärten.

Under dagens lopp såg vi hur den långa gårdsdrivan ändrade form och blev högre och högre. Då och då skymtade bara taket fram på bodlängan. Det var spännande.

Sommar-ko

Redan första vintern hade pappa nämnt möjligheten att hyra en sommarko. Det blev inte av första sommaren, men problemen med den snabbt surnande mjölken talade för idén. Inte minst mamma blev glad när en av bönderna sagt sig vara intresserad. Hon visste att äntligen skulle hon få vara den enda kunniga i familjen. Hon berättade om pappas misslyckande när han en gång under förlovnings tiden skulle försöka klämma fram lite mjölk och han medgav utan vidare sitt tillkortakommande. Men allt utom själva mjölkningen föll givetvis inom hans domän. Den gamla ladugården behövde repareras. Ladugård på natten var nämligen ett krav från bonden. Hemma på Stedsholmen hade korna klarat sig utomhus hela somrarna och dessutom fått simma mellan betena. Ett annat pro-

Vår sommarko.

Alla barnen Lindkvist i en korg.

blem var frakten ut från byn, som krävde ett mycket lugnt väder. Vi barn väntade otåligt på den stora dagen.

I god tid hade vi gått ner till kroken när vi såg dem komma. Hon lyste vit på långt håll, där hon stod i den främre båten med pappa vid huvudänden. Julen hängde på släp. Lycka hette hon, det visste vi och tyckte det var ett konstigt namn. När motorn stoppats och båten stakades in mot sandstranden såg vi hur tung hon var. Varje rörelse åt sidan lutade genast båten. Pappa var nervös, det märktes, men bonden var van och fick henne att plumsa i med frambenen när båten lagts på sidan. Genom att sedan ta tag i var sitt bakben fick dom henne helt ur. Hon gick lugnt upp ur vattnet, efter att ha stannat och råmat en gång för att uttrycka sin mening. Oss församlade ägnade hon bara en blick, innan hon sökte upp närmaste grästuva. Lycka hade kommit till Fjäderägg.

Första mjölkningen åsågs som ett evenemang på slänten utanför lagårn,

med mamma i schallet om håret och med den nyinköpta stävan, som klingade av de första starka strålarna. I en särskild anteckningsbok infördes sedan de dagliga mjölklitarna. De betalades med reducerat pris.

Till en början tilldrog sig vår nya somargäst allas uppmärksamhet. Vi motade ner henne till brunnen för att visa var dricksvattnet fanns uppöst, vi följde hennes väg till betesställena och förskräcktes ibland av att se klövarna gå isär och halka på de steniga delarna. Ibland kom hon själv hem till kvällsmjölkningen, men ofta fick vi hämta henne.

Fackligt arbete

Men pappa hade också en ännu större familj att försöka ordna för, landets fyrpersonal. År 1935 bestod den av nästan 400 anställda, fördelade på 76 bemannade fyrplatser och 24 fyrskepp. Redan som 19-åring, som extra fyrbiträde på Dämman, hade han blivit fackligt ansluten, medlem i Fyrpersonalens Förening och andra året på Fjäderägg kom han med i styrelsen. Ordförande blev han 1941. Utöver allmänna fackliga frågor som lönegradsplaceringar och arbetsvillkor fanns många speciella problem att arbeta med, inte minst besvärliga genom den bristande kännedomen om personalens förhållanden hos de beslutsfattande myndigheterna. Det kunde gälla rätt till semesterbiträden, ökad semester för fyrskeppspersonal, bättre fördelning av enslighets- och fyrskepstillsättningar o.s.v

De här resorna kom att få stor betydelse för familjen, framför allt för mamma. Inte bara genom merarbetet med vatten-, slask- och vedbärande och behovet av grannhjälp för att få hem matvaror, utan också genom en ökad känsla av orättvisa. Han kunde minsann få komma ifrån! Ibland kunde en resa

ta veckor. Så var det i januari -36, strax före Jörgens födelse. När pappa gett sig iväg till Stockholm, enligt fyrdagboken den 9/1, drabbades Holmön av en c:a fem veckor lång isolering från fastlandet. På återresan lyckades han till slut ta sig ut till Holmögadd, den sydligaste i Holmö-ökedjan, med förhoppning om att därifrån, via Holmön, kunna komma ut till Fjäderägg. Utifrån rapporter från fyrmästaren på Holmögadd kunde "hela byn" följa hans ansträngningar från ny-

hetscentralen telefonstationen. Alla visste ju att Greta, i nionde månaden, satt ensam med tre småbarn ute på "Fjäraggskäre". Jag fick nyheterna på rasterna i skolan. När han till slut lyckades komma över den svåra Gaddströmmen, övernatade han hos min inackorderingstamt, en oföglömlig natt. I fyrdagboken för nästa dag: "Fyrbiträdet S.H.R. Lindkvist har idag inställt sig till tjänstgöring. Fast is i NO. Svår drivis övriga riktningar."

Sven och Greta Lindkvist i Grisslehamn 1940.

Faktaruta

Sven Lindkvist började sin tjänst i Lotsverket år 1921.

1934 - 40 tjänstgjorde han som fyrbiträde vid Stora Fjäderäggs fyrplats

1940 - 44 flyttade han till Söderarms fyr i Roslagen.

1944 - 51 återvände han till Stora Fjäderägg, nu som fyrmästare.

1951 - 63 innehade han tjänsten som fyrmästare vid Djurstens fyr på Gräsö.

1963 avbemannades Djursten och samma år blev han anställd vid Sjöfartsstyrelsen i Stockholm. Han arbetade där till sin pensionering 1969.

Sven Lindkvist avled i Norrtälje 1986.

Stora Fjäderägg 1990.

Efterord

Det mest krävande för personalen på en gammaldags svårtillgänglig fyrplats var kanske utmaningarna från väder, vind och isförhållanden, att upprätthålla landförbindelserna. Med stor familj och många småbarn blev väl kraven särskilt stora.

Själva fyrtjänsten innebar en ständig uppdelning i vakter och frivakter, vardag som helgdag och som tidigare påpekats, tycks vaktscemat inte ha gjorts upp med tanke på behovet av dygnsrytm. I "Instruktion för personalen vid fyrar med ständig bevakning" (1891) heter det: "... böra vakterna regelmässigt *vetxla, så att samma vakt icke tillfaller samma person under två på varandra följande nätter*".

De vaktrum som i regel fanns uppe i fyrarna torde sällan ha använts att vakta i. Man satt i bostaden. Kanske hade det varit bättre med tillgång till ett vilrum med sovplats, avskilt från familjens störningar, men jag hörde aldrig den tanken uttalas.

Från Stora Fjäderägg drogs personalen in hösten 1967. Sommaren 1990 gjorde jag med tre av mina syskon ett kort återbesök. Våra känslor var inte bara nostalgiska. Vi var glada över att Fjäderägg nu användes som fågelstation, eftersom det visat sig mycket attraktivt för flyttande fåglar och blivit uppskattat som ringmärknings- och observationsplats av entusiasterna i Västerbottens ornitologiska Förening.

Vi blev upprörda över att den gamla fyrtekniken bokstavligen slagits i spillror. Fyren hade blivit ett doftlöst tomt torn, försett med glödlampa bakom ett oansenligt fast linsglas. Och vad hade hänt med den stora fina linsen? Vi hittade några små bitar som släggan inte krossat. Och signalhuset? En tom cementplatta återstod av huset, intill en skrothög av motordelar vid den rostiga lufttanken, som varit för svår att demolera. Men Fjäderäggsdofterna fanns kvar, när sjöbrisen drog fram över det solvarma skäret.

Holmön, "Sveriges solsäkraste ö", finns med som ett passande utflyktsmål

i Umeå stads turistbroschyr för 1999. Ön är numera ett skärgårdsreservat med "hänförande skönhet". Den har t.o.m. föreslagits få ingå i Unescos världsarvslista. Bland lockelserna nämns hamnkrogen, restaurangen, stugbyn och båtmuseet, samt de årliga begivenheterna: visfesti-

valen och postrodden. Det är den gamla sex mil långa förbindelsen med finska Björkö som ros, eller seglas, helgen efter midsommar.

Trettitalet känns mycket avlägset.

Stora Fjäderägg. Husen från öster 1990.

Vägen mot kroken.

Fyrbarnen Lindkvist vid återbesöket på Stora Fjäderägg 1990. Rune Lindkvist (artikelförfattaren) överst.